

VÕIBOLLA ET KÕIGE TUNTUM OOPER: Juku-Kalle Raid pörkas kokku inglise lavastaja **Walter Sutcliffe'ga**, kes toob Estonias publiku ette ooperi "Carmen". "Carmen" oli esmakordselt laval 1875ndal aastal ja on üks menukamaid tükke kogu ooperiajaloo. Millega siis tegu? Kas dogmasid purustanud teose või romantilise näitemänguga?

Carmen, 136-aastane plika

KESKUS MAI 2011

Kui George Bizet' Carmen esimest korda lavale jõudis, trampisid kriitikud selle maha ja rahvas karjus vihaseelt.

Jaa. Ma arvan, et 19. sajandi avalikkust hämmastas sellise seksuaalse vabadusega naist laval näha. Carmen'i vabadus võib ka tänapäeval šokeeriv olla: ta usub oma saatuse ettemääratusse, nii pole vahet, mida ta teeb ning ta võib teha mida iganes ta tahab – see on tema saatus! Inimestel võib ka praegu olla raske sellist mõtet haarata või niimoodi elada. Ma ei arva, et tükk täpselt niimoodi käituma õpetaks, kuid see on võimalik.

Kas pole paradoksaalne ja kummaline, et see on tavaline „algus“ hiljem tuntud ja armastatud meistriteoste?

Mitte nii tavapärane: Figaro ja Don Giovanni, **Wagner** ja **Verdi** said kohe kuulsaks. Küllap mõnesid oopereid on alguses raske alla neelata. Või seda mängiti vales majas

Näib, et kriitikud ei talunud „tavalinimestest“ tegelasi.

Jälle – ma ei tea nii palju retseptiooni ajaloost. 19. sajandil oli draama keskmeks „tavalised“ inimesed – **Ibsen**... Aga jah, ilmselt oli Bizet selle liikumise esirinnas.

Bizet suri mõned kuud hiljem ning ei näinud oma hüiglaslikku kuulsust?

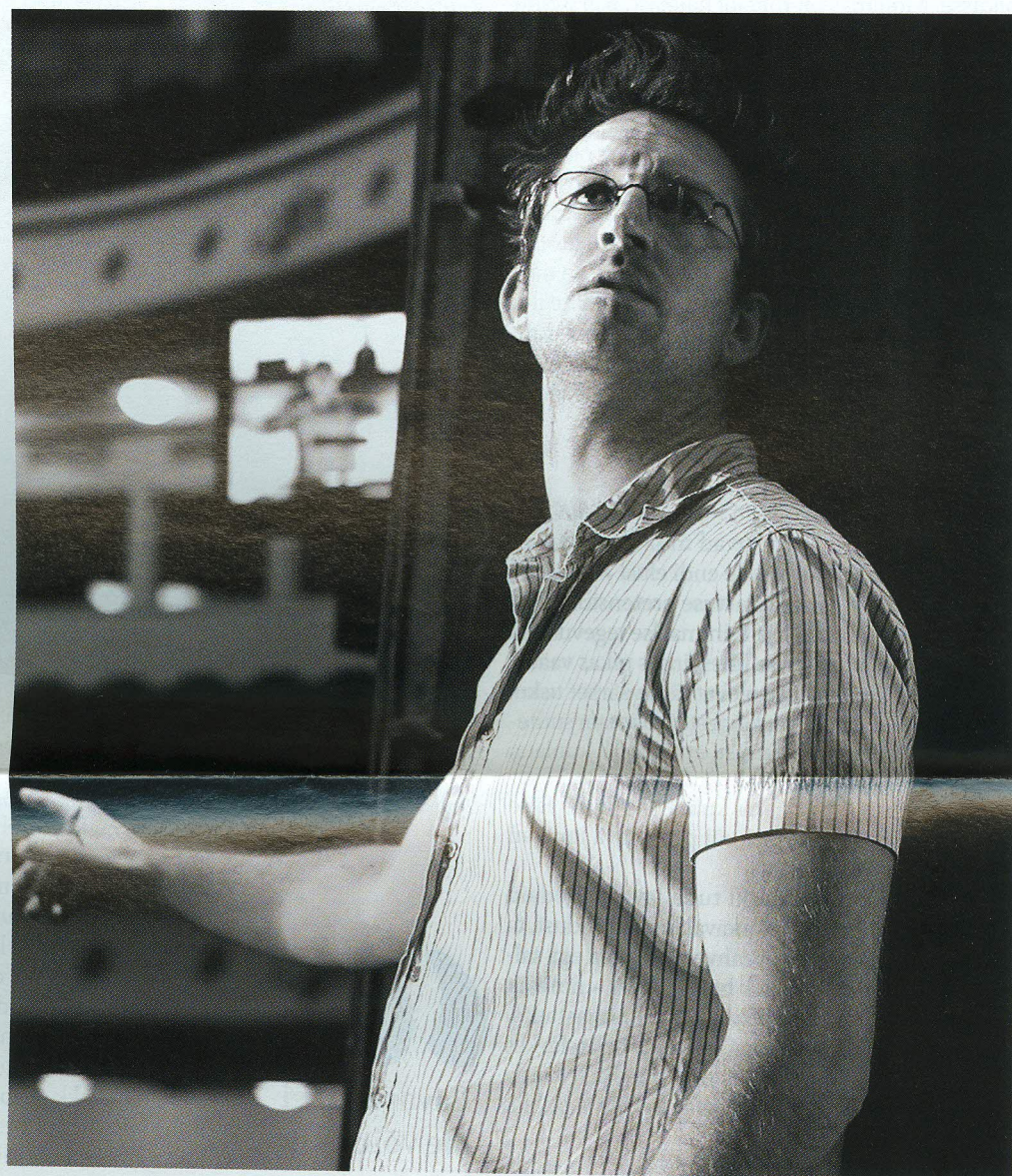
Siin pole ta tööpoolest üksi.

Mis põhjustel seda ooperit tänapäeval nii kõrgelt hinnatakse?

Ja varemgi: juba Tšaikovskist, Debussy'lt...

Enamus inimesi vastaks, et need on meloodiad...

Kuid see on kombinatsioon sõnade kirjutamisest ning tegelastest, kes on korrara arhetüüpsed ja väga isikupärased. Arvan, et inimesed armastavad, kuidas see ooper viib publiku kuhugi mujale või eemale ära, tehes seda palju täpsemalt kui ükski teine, samas kui tegelased, kes seal on, siiski kõnetavad meid.

HARRI ROSPU

kütkestava ja võõra maa tundma õppimine muudavad loo pinevaks. Ooper mõjub enam-vähem samamoodi, kui dialoogidega versiooni teha. Kui kusagil on traagika, siis on see just Carmen'i ja Jose sihtide luhumises, kuid mulle on huvitam kokkupõrge kahe nii vastandliku inimese vahel: üks usub, et suudab saatust kujundada, teine, et saatus vormib teda. Ma pole kindel, et see vastandus on traagiline, pigem vaatamänguline. Sel lool on tegelased, kellega saab samastuda. Üle aja ja ruumi sunivad nad meid iseendi kohta küsimusi esitama.

Carmeni vabadus võib ka tänapäeval šokeeriv olla: ta usub oma saatuse

Mis „Carmeni“ sulle erinevaks või eriliseks muudab?

Ma näen lugu, mida välja tuua. Ning ma pole seda näinud kõigil neil korradel, kui olen vaadanud etendust nimega Carmen.

Tead sa, et Estonias on „Carmeni“ juba 9 korral lavale toodud? Sa oled kümnnes.

Aga samas ka esimene, kes seda lugu jutustab. Teised 9 tegid tavalise ooperiversiooni – ning see pole Carmen'i lugu.

See on omamoodi juubel. Kas see muudab sinu jaoks midagi?

Kui George Bizet' Carmenest korda lavale jõudis, trampisid kriitikud selle maha ja rahvas karjus vihaselt.

Jaa. Ma arvan, et 19. sajandi avalikkust hämmastas sellise seksuaalse vabadusega naist laval näha. Carmen vabandus võib ka tänapäeval šokeeriv olla: ta usub oma saatuse ettemääratusse, nii pole vahet, mida ta teeb ning ta võib teha mida iganes ta tahab – see on tema saatatus! Inimestel võib ka praegu olla raske sellist mõtet haarata või niimoodi elada. Ma ei arva, et tükk täpselt niimoodi käituma õpetaks, kuid see on võimalik.

Kas pole paradoksaalne ja kummaline, et see on tavaline „algus“ hiljem tuntud ja armastatud meistriteoste?

Mitte nii tavapärase: Figaro ja Don Giovanni, Wagner ja Verdi said kohe kuulsaks. Küllap mõnesid oopereid on alguses raske alla neelata. Või seda mängiti vales majas

Näib, et kriitikud ei talunud „tavalinimestest“ tegelasi.

Jälle – ma ei tea nii palju retseptiooni ajaloost. 19. sajandil oli draama keskmeks „tavalised“ inimesed – Ibsen... Aga jah, ilmselt oli Bizet selle liikumise esirinnas.

Bizet suri mõned kuud hiljem ning ei näinud oma hüglaskliku kuulsust?

Siin pole ta tõepoolest üksi.

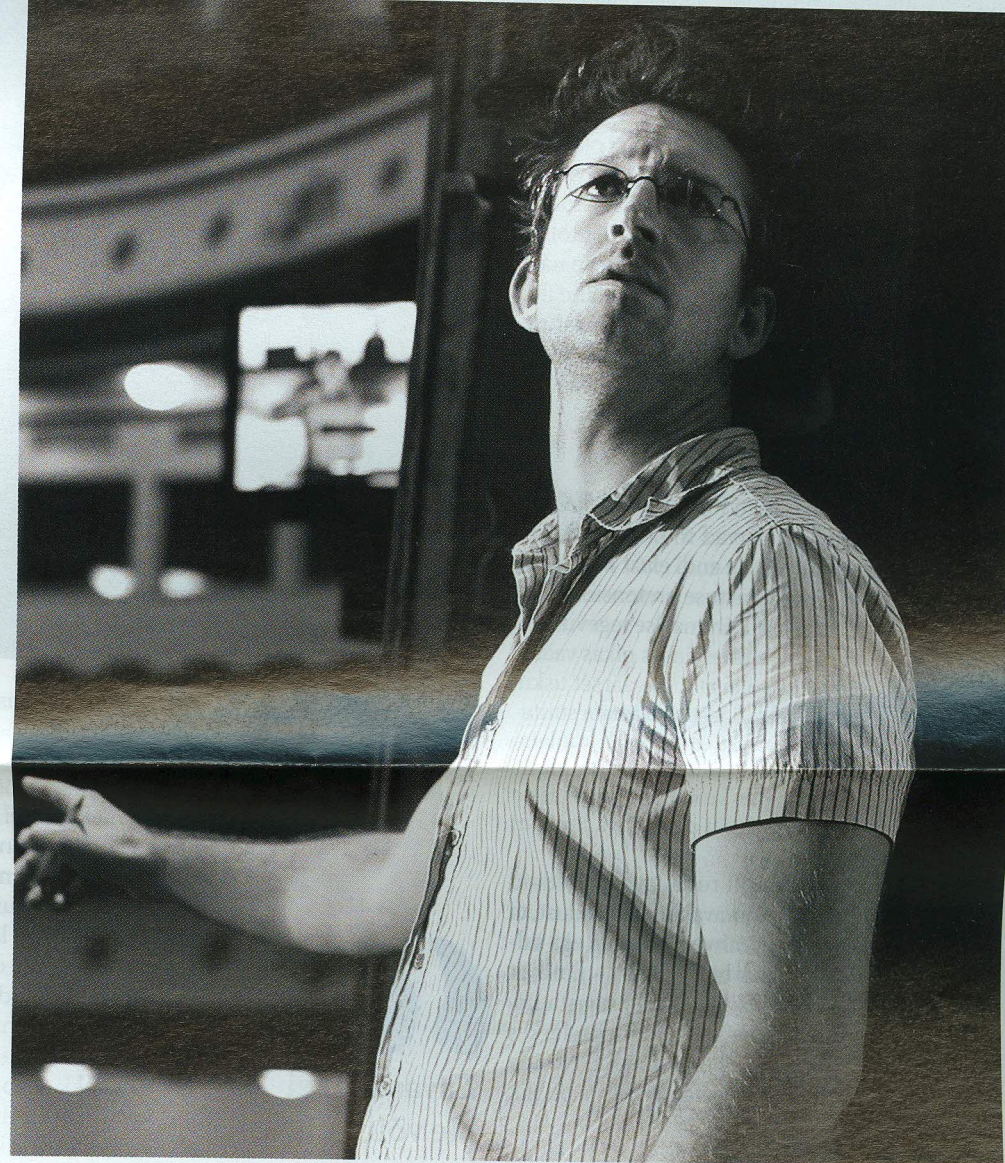
Mis põhjustel seda ooperit tänapäeval nii kõrgelt hinnatakse? Ja varemgi: juba Tšaikovskist, Debussy'lt...

Enamus inimesi vastaks, et need on meloodiad...

Kuid see on kombinatsioon sõnade kirjutamisest ning tegelastest, kes on korruga arhetüüpsed ja väga isikupärased. Arvan, et inimesed armastavad, kuidas see ooper viib publiku kuhugi mujale või eemale ära, tehes seda palju täpsemalt kui ükski teine, samas kui tegelased, kes seal on, siiski kõnetavad meid.

Lugu on sentimentaalne ja traagiline, samas ei kisu seebiseks.

Ma pole kindel, et see on sentimentaalne. Ma pole ka eriti kindel, et see on traagiline. Merimée lugu on „dokumentaalne romaan“: jutustajaks on läbi Andaluusia rändav teadlane, kes kohtab Jose'd, ning aegamisi avastab, kuidas mees armus Carmeni-nimelisse tüdrukusse, ent lõpuks ta ära mõrvas. See on siis justkui tõe ja väljamõeldise mäng. Läbi tema kirjelduste, tegelaste ning imeliku,

HARRI ROSPU

kütkestava ja võõra maa tundma õppimine muudavad loo pinevaks. Ooper mõjub enam-vähem samamoodi, kui dialoogidega versiooni teha. Kui kusagil on traagika, siis on see just Carmen ja Jose sihtide luhatumises, kuid mulle on huvitam kokkupõrge kahe nii vastandliku inimese vahel: üks usub, et suudab saatust kujundada, teine, et saatatus vormib teda. Ma pole kindel, et see vastandus on traagiline, pigem vaatamänguline. Sel lool on tegelased, kellega saab samastuda. Üle aja ja ruumi sunnivad nad meid iseendi kohta küsimusi esitama.

Arvan, et tavaline ooperiversioon on mittelugu, dramaatilise pingeta arvude jada, enam-vähem sentimentaalne ja kurb, traagiline tavamõtte, mitte nagu klassikalises kreeka tragöödias.

Maailmas on ka suur hunnik romantikuid. Võib-olla see ongi populaarsuse saladus?

Pigem palju meloodiaid, mida mäletada... see tavaliselt asja kuulsaks teebki.

Carmeni vabadus võib ka tänapäeval šokeeriv olla: ta usub oma saatuse ettemääratusse, nii pole vahet, mida ta teeb – see on tema saatatus!

Mis „Carmeni“ sulle erinevaks või eriliseks muudab?

Ma näen lugu, mida välja tuua. Ning ma pole seda näinud kõigil neil kordadel, kui olen vaadanud etendust nimega Carmen.

Tead sa, et Estonias on „Carmenit“ juba 9 korral lavale toodud? Sa oled kümmes.

Aga samas ka esimene, kes seda lugu jutustab. Teised 9 tegid tavalise ooperiversiooni – ning see pole Carmenit lugu.

See on omamoodi juubel. Kas see muudab sinu jaoks midagi?

Vist kordaksin eelmist vastust.

Kuidas sa üldse Eesti teatrisse sattusid?

Neeme Kuningas kutsus mind „Cosi“ lavastajaks. Meil oli mõningat edu.

Vümanne küsimus, mis on su helesinine unistuses või soov? Kas on ooperit, mida sa pole lavale toonud, aga kindlasti tahaks?

Neid on kindlalt rohkem, kui sul paberit! ■